CONTROVERSE PRIVIND RESTABILIREA ECHITĂȚII SOCIALE PRIN PEDEAPSA PENALĂ
CONTRAVERSES REGARDING THE RESTORATION OF SOCIAL EQUITY BY CRIMINAL PENALTY.

Mariana GRAMA
dr., conf. univ.
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract
Equity in Criminal Law is expressed in two aspects: equity of Criminal Law and equity of criminal punishment imposed by the judicial instance for a criminal offence. In order to be recognized fair, the criminal punishment which is applied for a certain crime must reflect the social danger of the misdeed, of the person who committed it, occurred consequences, the impact over society, mitigating and aggravating circumstances (if they exist), rank of satisfaction of the victim, and in general, corresponding of applied punishment to its purpose. An equal punishment, fist of all, is an individualized one. Over and above, the principle of individualization and application of the criminal punishment, the content of fairness, in other words, appreciation of the judicial decision concerning its equal character, doesn't include the convicted person subjective attitude towards the punishment, as well as the victim and the society outlook (certain groups of people etc.)
Keywords: equity, social justice, criminal liability, criminal punishment.

Deseori ne întrebăm: oare pedeapsa aplicată infractorului este echitabilă?

Astfel se întreabă judecătorul, procurorul, apărătorul, dar și partea vătămată. Oare în viziunea acestora echitatea pedepsei este la fel? Evident că nu. Pentru partea vătămată orice pedeapsă aplicată este prea blândă, iar pentru infractor, orice pedeapsă aplicată este prea aspră. Ce face atunci judecătorul? El este cel responsabil pentru aplicarea unei pedepse echitabile. Când pedeapsa penală aplicată este echitabilă din punct de vedere social? Sunt prea multe întrebări și prea diverse răspunsurile la ele.

Legea penală a Republicii Moldova nu conține principiul echității sociale printre principiile legii penale și ale dreptului penal, dar restabilirea echității sociale este declarată drept un scop al aplicării pedepsei penale.

Alin.2 art. 61 din Codul penal al Republicii Moldova prevede că: „ Pedeapsa are drept scop restabilirea echităţii sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni atât din partea condamnaţilor, cât și a altor persoane.”

Legile penale ale altor state cum sunt, de exemplu, Rusia, Belarus, Kazahstan, Uzbekistan ș.a. prevăd principiul echității sociale printre principiile fundamentale ale dreptului penal. Codul penal al Georgiei, însă, printre

criteriile generale de individualizare ale pedepsei prevede faptul că: ” Instanța de judecată îi stabilește vinovatului o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea specială a Codului penal și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții generale a Codului penal…..”. Este, de fapt, o prevedere analogică cu cea din alin.1 art.75 din Codul penal al Republicii Moldova.

Autorii români au practic aceleași viziuni, însă care totuși diferă, întrucât ei menționează că „ o pedeapsă justă este o pedeapsă proporțională al cărei cuantum să fie stabilit în funcție de gravitatea delictului și de vinovăția autorului. Sub acest aspect nu există un contrast ireductibil între apărarea socială și retribuție deoarece pedeapsa văzută ca justă răsplată este cel mai bun mijloc de apărare al societății. A proceda altfel înseamnă a ajunge la rezultate greu conciliabile. Astfel, hoțul care a sustras bunuri de valoare redusă, va trebui condamnat blând (amendă), dacă se are în vedere fapta comisă și rezultatul produs, dar va trebui sancționat sever, cu privare efectivă de libertate, dacă se are în vedere persistența sa infracțională”(Ciopec F., 2011, p.161-162). Autorii români vorbesc, deci, despre proporționalizarea pedepselor. Dânșii consideră că pedeapsa trebuie să urmărească nu doar apărarea socială, ci să prevină și reacțiile disproporționate ce urmează a fi date pedepselor.

Potrivit opiniei autorilor Ghidului privind aplicarea pedepsei (Nicolaev Gh., Vidaicu M., 2015, p.15) pedeapsa este echitabilă când impune infractorului lipsuri și restricții ale drepturilor lui proporționale cu gravitatea infracțiunii săvârşite şi este suficientă pentru restabilirea echității sociale, adică a drepturilor şi intereselor victimei, statului şi întregii societăți, perturbate prin infracțiune.

Pedeapsa este echitabilă şi atunci când este capabilă de a contribui la realizarea altor scopuri ale pedepsei penale, cum ar fi corectarea și resocializarea condamnatului, prevenirea comiterii de noi infracțiuni atât de către condamnat, cât şi de alte persoane. Or, practica judiciară demonstrează că o pedeapsă prea blândă generează dispreț față de ea şi nu este suficientă nici pentru corectarea infractorului şi nici pentru prevenirea săvârşirii de noi infracțiuni. De asemenea, o pedeapsă prea aspră generează apariția unor sentimente de nedreptate, jignire, înrăire şi de neîncredere în lege, fapt ce poate duce la consecințe contrare scopului urmărit.

Cerința alin. 1 art. 75 CP de a aplica o pedeapsă echitabilă constituie de fapt o cerință a principiului echității în dreptul penal care obligă instanța să-i aplice infractorului o pedeapsă legală şi individualizată, capabilă de a restabili echitatea socială şi de a realiza celelalte scopuri ale pedepsei penale (alin.2 art. 61 CP).

Echitatea, în general, ca și principiu se bazează pe prevederile actelor internaționale.

Potrivit prevederilor părții 1 din art.14 al Pactului cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966, toți sunt egali în fața tribunalelor și curților de justiție și au dreptul ca litigiul să fie examinat în mod echitabil și public…”.

Echitatea presupune calitatea de a da fiecăruia ceea ce i se cuvine, în corespundere cu dreptatea, independent de orice (Dicționar explicative al limbii moldovenești, Vol.1, Chișinău, Cartea moldovenească, 1977, p.395).

Cuznețova N.F. (Cuznețova, 1999, p.75) menționează că principiul echității în dreptul penal se manifestă sub două aspecte: ***echitatea legii penale*** și ***echitatea pedepsei*** stabilite de instanța de judecată pentru infracțiune.

Este echitabilă acea lege, consideră autoarea, care corespunde temeiului social al incriminării faptelor și penalizării infracțiunilor. Legea ce nu corespunde acestor cerințe este condamnată să nu fie aplicată ca necorespunzătoare conștiinței juridice sociale și care nu apără interesele acestei societăți (Cuznețova, 1999, p.76).

Modificările din ultimele decenii au influențat și conștiința juridică. Toate acestea au contribuit direct și asupra politicii penale a statului, iar ea la rândul ei a influențat și continuă să influențeze legea penală.

Se consideră întemeiată social acea lege, care este eficientă, adică îndeplinește funcțiile de apărare și prevenire, la fel care contribuie la atingerea scopului pedepsei: restabilirea echităţii sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, prevenirea săvârşirii de noi infracţiuni. Și este ineficientă acea lege, care în pofida carențelor de construcție legislativă nu se aplică sau se aplică rareori.

Despre echitatea legii penale autorul Zvecearovschii I.E. (Zvecearovschii, 2001, p.66-67) scrie că ea trebuie să fie respectată. În opinia sa, echitatea legii penale trebuie să se manifeste prin:

1. determinarea cercului de fapte, recunoscute drept infracțiuni;
2. stabilirea sancțiunii pentru fiecare componență de infracțiune în parte;
3. aplicarea normelor juridico-penale (la aplicarea pedepsei și altor măsuri de constrângere).

Unii juriști, interpretând conținutul sintagmei "echitate", se referă doar la sfera aplicării pedepsei penale. Astfel, în opinia autorului Galiakbarov R.R.(Galiakbarov R.R.,1999, p.18-19) concret principiul echității în dreptul penal este orientat spre:

1) individualizarea răspunderii și pedepsei persoanei concrete;
2) stabilirea măsurii de răspundere când instanța de judecată ține cont de toate caracteristicile faptei și ale făptuitorului;
3) stabilirea unei pedepse proporționale faptei săvârșite;
4) stabilirea unei pedepse ce urmărește scopul restabilirii echității sociale;
5) justificarea aplicării unei pedepse mai blânde decât cea prevăzută de lege în prezența circumstanțelor excepționale;
6) inadmisibiliatea aplicării de două ori a pedepsei pentru una și aceeași faptă.

Pudovocichin Iu. și Pirvaghidov S.S. (Pudovocichin Iu., Pirvaghidov S.S., 2003, p.128) consideră că pct.6 nu corespunde în totalitate realizării

principiului echității, deoarece exclude atât procesul de creare a normelor penale, dar și alte etape ale raportului juridico-penal, cu excepția aplicării pedepsei.

Conținutul principiului echității, în opinia autorilor Pudovocichin Iu. și Pirvaghidov S.S. este reflectat de către următoarele cerințe: 1) echitatea incriminării faptei; 2) echitatea penalizării infracțiunilor; 3) echitatea tragerii la răspundere penală; 4) echitatea aplicării și realizării pedepsei și altor măsuri de constrângere.

Ceea ce ne interesează ca și obiect nemijlocit de cercetare este **echitatea aplicării şi realizării pedepsei.**

Bajanov M.I.(Bajanov M.I, 1980, p.21-22) scrie că: " Pedeapsa aplicată este echitabilă atunci când reflectă corect conștiința de drept și normele morale acceptate de societate. Pedeapsa aplicată de instanța de judecată trebuie să corespundă cerințelor morale ale oamenilor, să convingă despre corectitudinea politicii penale. Față de infractorii periculoși și deosebit de periculoși, pentru ca să fie echitabilă, trebuie să fie aspră. În același timp, față de persoanele ce au comis infracțiuni care nu prezintă un grad sporit de pericol social, ținându-se cont de personalitatea făptuitorului, în corespundere cu principiul echității trebuie să se aplice o pedeapsă mai blândă sau, în general, să fie înlocuită cu alte măsuri de influență".

Echitatea are două dimensiuni. Pe de o parte funcționează ca o garanție pentru societate în sensul de a construi o protecție a cetățenilor față de comportamentele infracționale, restabilind echilibrul rupt prin infracțiune și stimulând cetățeanul să persevereze în respectarea legii. Pentru a se produce acest efect nu este necesar doar să existe orice pedeapsă, ci trebuie ca aceasta să corespundă și să se adecveze așteptărilor grupului social. O pedeapsă prost individualizată la nivel legal va fi contrazisă permanent de societate, unul din indicatorii anomaliei fiind tocmai rebeliunea jurisprudenței împotriva legii penale.

Pe de altă parte, pedeapsa, prin definirea condițiilor în care poate fi aplicată, asigură o protecție individului împotriva tendințelor abuzive manifestate de mecanismul statal represiv.

Suntem de acord cu această opinie. Pedeapsa aplicată, pentru a fi considerată echitabilă, trebuie să reflecte pericolul social al faptei săvârșite, al persoanei ce a săvârșit-o, urmările survenite, rezonanța faptei în societate, circumstanțele atenuante și agravante ale cauzei (dacă sunt), gradul de satisfacție al părții vătămate, corespunderea pedepsei aplicate cu scopul pedepsei, în general.

O pedeapsă echitabilă este, în primul rând, o pedeapsă individualizată. Criteriile de individualizare ale pedepsei sunt expuse în Capitolul VIII din Codul penal, în art.75 - criteriile generale, în restul articolelor - criteriile speciale.

Ca și principiul de individualizare și aplicare a pedepsei, conținutul echității, adică aprecierea hotărârii instanței de judecată ca și una echitabilă sau

nu, cuprinde atitudinea față de pedeapsa aplicată a însuși condamnatului, a părții vătămate și a societății (adică a unor grupe de oameni etc.). Practica ne demonstrează că persoanele condamnate sesizează faptul când față de ei a fost aplicată o pedeapsă echitabilă. În aceste cazuri ei au față de pedeapsă o atitudine pozitivă, fapt care influențează atât procesul de ispășire a pedepsei, cât și realizarea scopurilor pedepsei. În același timp, ei percep negativ, pedeapsa inechitabilă.

Partea vătămată la fel este interesată ca pedeapsa să fie una echitabilă. Evident că își doresc ca pedeapsa să fie una maxim posibilă dintre cele stabilite în sancțiunea articolului. Cu alte cuvinte, echitatea este reflectată în severitatea pedepsei. Și opinia condamnatului și părții vătămate, evident, sunt subiective.

Cea mai obiectivă se consideră a fi aprecierea echității de către persoanele neinteresate, adică a societății. Nu întotdeauna, însă, hotărârile judecătorești adoptate reflectă conștiința de drept a membrilor societății. Farber I.E. (Farber I.E., 1963, p.94) menționa că: „ Fiecare pedeapsă produce în psihologia socială diverse emoții: frică, rușine, compasiune, aprobare, condamnare etc. La construirea sancțiunii legale, trebuie de ținut cont asupra căror emoții ale maselor, în primul rând, ea este orientată. Această latură a politicii represive se află în umbră și puțini se gândesc la reacția psihologică a maselor referitoare la o categorie sau măsură de pedeapsă concretă". Rezultatele sondajelor sociologice (Veliev S.A., 2004, p.312) ne demonstrează că cel mai greșit în conștiința juridică de orice nivel este încrederea în omnipotența (atotputernicia) pedepsei penale. Aceasta la rândul său duce la un nivel înalt de pretenții represive ale societății.

La baza acestei concepții (reprezentări) sociale stă, pe de o parte, respectul față de normele de drept și lipsa de toleranță față de infracțiuni, iar pe de altă parte – informarea insuficientă despre raționalitatea și eficiența mijloacelor de luptă cu criminalitatea.

Trebuie ținut cont și de faptul, că reprezentarea despre severitatea pedepsei ca o pedeapsă echitabilă este legată și de conștiința morală, și de psihologie.

Cu toate acestea, nici teoria dreptului penal, nici cercetările sociologice, nici practica judiciară nu ne dau niciun fel de temeiuri serioase să mizăm pe eficacitatea preventivă esențială a oricărei pedepse aspre. De aici putem deduce necesitatea esențială de formare științifică a conștiinței de drept, în special influența eficientă a ideologiei juridice asupra psihologiei judiciare a membrilor societății. Trebuie să tindem spre formarea corectă la oameni a sentimentului echității și în special, a echității pedepsei aplicate într-un caz sau altul.

În așa mod, echitatea aplicării pedepsei pretinde instanțelor de judecată ca la adoptarea sentinței, maxim posibil să țină cont de opiniile despre echitate și restabilirea ei prin pedeapsa penală aplicată a tuturor celor trei subiecți (condamnat, partea vătămată și societate), părerile cărora se formează în baza acelorași împrejurări, de care și instanța trebuie să țină cont

la aplicarea pedepsei (gradul de prejudiciabilitate al infracțiunii, personalitatea făptuitorului ș.a.).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Ciopec, Flaviu, Individualizarea judiciară a pedepselor, București, C.H.Beck, 2011.
2. Nicolaev, Ghenadie, Vidaicu, Mihaela, Ghid cu privire la aplicarea pedepsei, Chișinău, Tipografia-Sirius, 2015.
3. Dicționar explicativ al limbii moldovenești,Vol.1, Chișinău, Cartea moldovenească, 1977.
4. Кузнецова Н.Ф, Тяжкова И.М., Курс уголовного права. Общая часть, Москва, Зерцало, 1999.
5. Звечаровский И.Э., Современное уголовное право России, СПб, Юридический центр Пресс, 2001.
6. Галиакбаров Р.Р., Уголовное право. Общая часть, Учебник, Краснодар, 1999.
7. Пудовочкин Ю.Е., Пирвагидов С.С., Понятие, принципы и источники уголовного права. Сравнительно-правовой анализ, СПб, Юридический центр Пресс, 2003.
8. Бажанов М.И., Назначение наказания по советскому уголовному праву, Киев, 1980.
9. Фарбер И.Е., Правосознание как форма общественного сознания, Москва, 1963.
10. Велиев С. А., Принципы назначения наказания, СПб, Юридический центр Пресс, 2004.